

Promocija Monografije Srebrenica 1995 - 2025.

Gazi Husrev-begova biblioteka, 02. juli 2025.

- Obraćanje -

Kur'an Časni kazuje da postoje ljudi, koji - ako dobiju priliku - na Zemlji prave nered i uništavaju ključne resurse za život. A pravednima se savjetuje da idu zajedno i da se bore, kako bi se iskorijenio nered i nasilje.

Većina nas ovdje prisutnih, uživo je svjedočila ili preživljavala dugo razdoblje, kako ga neki autori nazivaju, „ontologijskog zla“ ili genocida.

Nakon počinjenog genocida u BiH, IZ suočila se s ogromnom i neodgodivom zadaćom ublažavanja i liječenja njegovih posljedica. Uobičajeni prioriteti u radu IZ morali su se drugačije postaviti, a neki drugi zauzeti visoko mjesto.

Tekstovi sabrani u ovoj knjizi svjedoče o tim događajima i vremenima, procesima i ljudima. U tom razdoblju reisu-l-ulema dr. Mustafa Cerić predvodio je i davao snažan lični pečat aktivnostima IZ u suočavanju s posljedicama genocida, nastojanjima da se preživjelim porodicama osigura život u dostojanstvu a tijela ubijenih pronađu i s dužnim pijetetom ukopaju. Također, reisu-l-ulema Husein-ef. Kavazović, tada u svojstvu muftije tuzlanskog, imao je kompleksnu i na poseban način tešku i odgovornu obavezu da lično i profesionalno izgara na prvoj liniji susreta s desetinama hiljada preživjelih žrtva genocida, i koliko je ljudski moguće, prihvata i dijeli njihove terete, inicira važne aktivnosti Islamske zajednice.

Sadržaj knjige koju večeras predstavljamo, čine *srebreničke dove* učene na šesnaest kolektivnih dženaza koje je predvodio reisu-l-ulema Cerić, njegove hutbe, govori i obraćanja u različitim prilikama i povodima posvećene Srebrenici i Genocidu. Imajući u vidu da je reisu-l-ulema Cerić njihov idejni tvorac i u najvećem dijelu kreator sadržaja ili forme, Rijasetova poslanica o Srebrenici, Rezolucija Evropskog parlamenta i *Cvijet sjećanja* uvršteni su kao zasebne cjeline.

Posebnu vrijednost daje uvodni i završni tekst reisu-l-uleme dr. Mustafe Cerića i rad dr. Senada Ćemana o značaju dove. Izvanredna umjetničko-ilustratorska oprema i dizajn akademika Mehmeda Akšamije i Amara Akšamije s umjetničko-grafičkog aspekta čine ovu knjigu zaista unikatnom, a vrhunske ilustracije imaju neiskazivu emocionalnu težinu i snagu pred kojima normalno ljudsko srce ne može ostati ravnodušno. Poruke teksta i ilustracija predstavljaju impresivnu cjelinu pri čemu svaka od njih zasebno, ali i kao ukupna cjelina, sadrže moćnu i

nadopunjujuću teološko-racionalnu elaboraciju i umjetničko-grafičku vizuelizaciju bola i patnje, nepravde i licemjerja, iznevjerenog obećanja globalne zajednice oličene u sistemu UN.

U aktivnostima Islamske zajednice, što sadržaj ove knjige bjelodano potvrđuje, mogu se prepoznavati egzistencijalne potrebe žrtava genocida. U riječima i obraćanjima, reisu-l-uleme Cerića mogu se, također, prepoznati riječi žrtava, njihova borba da se pravda zadovolji i da se istina osnaži kako bi se istinsko pomirenje sa sudbinom i svijetom moglo realizirati. Ustvari, u ovim riječima artikulirani su zahtjevi, očekivanja i nadanja žrtava, iskazana njihova bol i, katkad, razočarenja.

Kada je riječ o Srebrenici i Genocidu, veliki je broj tema koje su u središtu pažnje reisu-l-uleme Cerića i Islamske zajednice. Bez sumnje, mnogo je institucionalne i lične energije i vremena usmjeravano da se uspostavi šehidsko mezarje u Potočarima, organiziraju dženaze, osiguraju uvjeti za siguran i dostojanstven povratak u Srebrenicu i opstanak u njoj, a posebno je reisu-l-ulema radio na internacionalizaciji i prepoznavanju Genocida na globalnom nivou kako bi se podigla svijest o globalnoj odgovornosti za zločine i nasilje u svijetu.

Preovlađujuće teme jesu pitanje istine i pravde, na koje se nadovezuju sjećanje i pomirenje kao četiri ključna elementa za postratni oporavak. U hutbi povodom 15. godišnjice Genocida on ističe: „... najvažnija pitanja u vezi s genocidom u Bosni i Hercegovini jesu pitanja istine, pravde, sjećanja i pomirenja“, te dodaje: „sve što je u Bosni i Hercegovini nastalo na nepravdi ili genocidu ne može preživjeti i mora biti ukinuto prije ili kasnije.”

Istina o stradanju i genocidu zahtijeva traganje za mnogim odgovorima o izvorima patnje i stradanja. To nadilazi puko moraliziranje o grijehu i zlu, jer, kako on zapaža, različitost definicija zla ne daju odgovor na pitanja: Zašto je izvršen genocid u BiH? Zašto je maloljetna djevojčica u Višegradu silovana? Zašto je maloljetni bosanski dječak ubijen u Srebrenici? Zašto je međunarodna zajednica izdala Bošnjake 11. jula i dopustila da hiljade muškaraca bude ubijeno? Zašto je Evropa dopustila da je prevari zlo srpske vojske?

Pravdu za žrtve Islamska zajednica i reisu-l-ulema postavili su na najviši pijedestal vrijednosti. Poslanica Rijasetu o Srebrenici iz 2005. godine naglašava: „Između osвете i pravde, Rijaset Islamske zajednice preporučuje srebreničkim žrtvama da izaberu pravdu za one koji su počinili zločin nad njihovim najmilijim.”

U društvu nesagledivih trauma i stradanja pravda je inaugurirana kao vrhunski princip. Odlučno i snažno insistiranje na pravdi djelovalo je iscjeliteljski za društvo i pokazalo najviši stepen moralne

i društvene odgovornosti, ispravne orijentacije i bilo je, to danas možemo sa sigurnošću i odgovornošću kazati, najbolji mogući izbor. Ova orijentacija IZ zavređuje istinsko priznanje i zahvalnost, ne samo muslimana nego društva u cjelini. Zasigurno može služiti kao ponos i primjer. Ruski filozof Berđajev pisao je: „Čovjek može da podnosi patnje, ali je teško da podnosi besmislenost patnji.” Hannah Arendt smatra: „ako se ljudi učine suvišnima, ili ako se zatru svi tragovi njihove egzistencije, to je isto kao da ti ljudi uopće nisu postojali.”

S obzirom na masovno i organizirano ubijanje nevinih ljudi, naročito imajući u vidu uzvišenost i svetost ljudskog života, Srebrenica i Potočari zadobili su poseban status, jednu vrstu „svetosti” za Islamsku zajednicu, muslimane i Bošnjake. Reisu-l-ulema Cerić Potočare naziva „dolinom bosanskih šehida”, dok „... oni koji dođu ovdje treba da znaju da u ovoj dolini bosanskih šehida nisu samo kosti onih koji su na pravdi Boga ubijeni, već da su ovdje duše koje gledaju, vide i čuju, i koje stalno pitaju zašto se ne odazvaše oni koje smo zvali u pomoć da se odbranimo od zla...”

Upravo zbog težine zločina Srebrenica je univerzalna paradigma koja prevazilazi vlastitu geografiju i govori mnogo više od svjedočanstva stradanja jednog naroda. „Nema moralnog objašnjenja zašto se šehidsko mezarje ovdje u Potočarima i cijeli grad Srebrenica ne proglasi svetim mjestom, gdje buduće generacije Evrope i cijelog svijeta treba da uče i nauče da se više nikad i nikome ne ponovi Holokaust i Genocid na tlu Evrope”, mišljenja je reisu-l-ulema Cerić.

Trideset godina prošlo je od jula 1995., od najvećeg zločina na tlu Evrope nakon Drugog svjetskog rata, počinjenog rukom vojske i policije bosanskih Srba, uz sramotnu šutnju i pasivnost međunarodne zajednice. Trideseta godišnjica ne označava samo protok vremena, već predstavlja duboki historijski, etički i duhovni trenutak – trenutak kada se pitamo: Jesmo li učinili dovoljno da se istina očuva, da se nepravda ne ponovi i da se glas žrtava ne utiša?

Ovdje sabrani tekstovi predstavljaju ne samo duhovni doprinos kulturi sjećanja nego i most između bola i nade, između sjećanja i duhovne obnove. Ova knjiga sabire molitve, meditacije i tekstove koji su izrasli iz srca onih koji su izgubili, ali nisu prestali vjerovati u smisao života, u Božiju pravdu i u snagu zajednice. Ovdje nisu zabilježene obične molitve. One su duhovni vapaji, često ispisani suzama, u kojima se ne traži osveta, već smisao, ne traži proklinjanje, već se teži prosvjetljenju. One podsjećaju da istinski vjernik ne zaboravlja zločin, ali ni ne gubi dušu u mržnji. U vremenu sve češćeg poricanja genocida, ova je zbirka duhovni štit istine – ona nudi platformu na kojoj se vjera susreće s historijom, a etika s emocijom. Ona je izraz islamskog odgovora na nepravdu – koji ne negira bol, ali ga pretvara u molitvu za dostojanstvo, učenje i trajno pamćenje.

Svaki oblik sjećanja – od dokumenta do dove – alat je otpora protiv zaborava i temelj izgradnje pravednijeg svijeta. Jer kako ističe reisu-l-ulema Cerić: „Neutralnost pomaže ubici, nikad žrtvi. Šutnja hrabri tiranina, nikad potlačenog.“

Na kraju, želim naglasiti da su kolektivne dženaze na poseban način pomjerile percepciju i afirmirale ulogu i snagu sadržaja dove, kao forme u kojoj se izriču kroz naše slabašne riječi vitalne potrebe Bogu, ali istodobno kroz ove dove šalju se univerzalnog značenja moćne poruke i stavovi gradu i svijetu. Ova dimenzija dove nesumnjivo je inovativna za ove prostore i vjerujem da će zavrijediti pažnju i širu elaboraciju onih koji ih budu ozbiljno i temeljito istraživali.

Dakako, izražavam lično zadovoljstvo i radost što sam mogao biti dio ovoga projekta koji je dugo zreo i razvijao se.